

Утвърдил: .....

Декан

Дата .....

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Факултет: **Философски**

Специалност:

Ф	Ф	С	0	4	0	1	1	2
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Социология

УЧЕБНА ПРОГРАМА

Дисциплина:

3	0	0	6
---	---	---	---

СОЦИОЛОГИЯ НА ИДЕОЛОГИИТЕ

Преподавател: **Проф. П. Кабакчиева**

Асистент: **Ас. Л. Вайсова**

Учебна заетост	Форма	Хорариум
Аудиторна заетост	Лекции	30
	Семинарни упражнения	30
Обща аудиторна заетост		60
Извънаудиторна заетост	Доклад/Презентация,	10
	Курсов учебен проект	20
	Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси	60
Обща извънаудиторна заетост		90
ОБЩА ЗАЕТОСТ		150
Кредити аудиторна заетост		2
Кредити извънаудиторна заетост		3
ОБЩО ЕКСТ		5

№	Формиране на оценката по дисциплината	% от оценката
1.	Участие в тематични дискусии в часовете	10%
2.	Текуша самостоятелна работа /контролно	25%
3.	Курсов проект	30%
4.	Изпит	35%

Критерии на оценяване	
За оценка „Отличен“	Активно участие в повечето семинарни упражнения; оценки над 5,5 на самостоятелната и курсовата работи и на изпита. Познава в детайли и критично осмисля модерните идеологии и основни техни представители, може да операционализира идеите им в емпирични индикатори. Познава основните понятия.
За оценка „Много добър“	Активно участие в половината семинарни упражнения; оценки над 4,5 на самостоятелната и курсовата работи и на изпита. Познава и осмисля модерните идеологии, може да операционализира идеите им в емпирични индикатори. Познава основните понятия на курса.

За оценка „Добър“	Участие в някои семинарни занятия; оценки над 3,5 на самостоятелната и курсовата работи и на изпита. Познава модерните идеологии и основните понятия на курса.
За оценка „Среден“	Присъствие на семинарни занятия; оценки 3 на самостоятелната и курсовата работи и на изпита. Познава основни характеристики на модерните идеологии, има представа от основните понятия на курса.

Анотация на учебната дисциплина:

Целта на курса е да представи модерните идеологии като цялостни политически доктрини, легитимиращи структурирането на даден социален ред от гл. т. на специфични социални позиции и социален контекст. Методологическа предпоставка на курса е, че идеологиите са исторически произведени от определена социална позиция „картини на света“/Карл Манхайм/, служещи едновременно като интеграционен код и легитимация на авторитет /Пол Рикьор/. Ще бъдат разгледани визиите на емблематични за съответната идеология представители за основните ценности и институции на въобразявания като „най-добър“ социален свят, както и критиката към тях. Ще бъдат анализирани следните идеологии, като се удържи историко-социалния контекст, който ги е породил: класически либерализъм, консерватизъм, утопичен социализъм и утопичен комунизъм, западен и руски вариант на анархизма, марксизъм, Лениновия вариант на „съветска власт“, национализъм, национал-социализъм, фашизъм /Мусолини/, нови национализми, неолиберализъм и критиката към него, социалдемократични визии, екоидеология. Ще се постави и въпросът за скалата „ляво“ – „дясно“ и за общоприети в международни изследвания социологически индикатори, опитващи се да уловят тази скала.

Семинарните упражнения като цяло следват логиката на лекциите и имат за задача да създадат познавателна грамотност и социологическа чувствителност в студентите, благодарение на които те ще могат социологически да интерпретират различни идеологически послания. В семинарите се разглеждат оригинални текстове на значими идеолози, критика към тях, както и се гледат и филми, за да се анализира контекста, породил определена идеология. Те са и по-отворени към актуални в момента идеологически сблъсъци.

Предварителни изисквания:

50% посещаемост на семинарните занятия за допускане до изпит.

Очаквани резултати:

Познание за понятията „идеология“, „утопия“, „ляво“, „дясно“ и базови характеристики на популярни модерни идеологии.

Учебно съдържание

№	Тема:	Хорариум
1	Кога се появяват идеологиите. Определение на модерна идеология Маркс, Манхайм, Рикьор. Идеология и утопия. В лекцията се разглежда историческия контекст на поява на идеологиите – идеите на Просвещението, „разомагьосването на света“, Френската революция. От „науката за идеите“/Дестю дьо Траси/ до идеологията като „фалшиво съзнание“, като „представяне на частен интерес като всеобщ“ /Карл Маркс/. Парадоксът на Манхайм и връзката социална позиция – групово съзнание. Идеологията като символна картина на света, служеща едновременно като интеграционен код и легитимация на авторитет /Пол Рикьор/. Утопията като критика на съществуващия социален ред.	2 ч. л. + 2 ч. упр.
2	Икономически и политически либерализъм – основни институции и ценности. Представата за свободата и справедливостта. Исторически предпоставки за възникването на либерализма – специфичната ситуация в Англия 16 – 18 век. Основните идеи в политическата философия на Джон Лок. Икономическите идеи на А. Смит.	2 ч. л. + 2 ч. упр.

	<p>Идеологията на либерализма, представена от Фридрих фон Хайек и Лудвиг фон Мизес. Отношение икономически – политически либерализъм; отношение икономически либерализъм – авторитаризъм и демокрация. Социални групи, поддържащи либерализма.</p> <p>Основни институции – доминиращата роля на пазара, ролята на закона, минималната – държава, институциите на гражданското общество. Основни ценности – свободата като ключова ценност – негативната и позитивна представа за свободата / по А. Бърлин/. Идеята за равенството пред закона и неравенството на изхода. Визията за справедливост – негативната справедливост и критиката на социалната преразпределителна справедливост. Индивидуализъм и значимостта на семейството. Критиката на идеята за общото благо.</p>	
3.	<p>Консерватизмът.</p> <p>Възникване на консерватизма като антипод на либерализма-Едмънд Бърк и Ж. Дьо Местр. Основни принципи на консерватизма. Социални контексти и консерватизми – кога идеологиите се превръщат в консервативни и кои са поддръжниците им. Неолиберализъм и неоконсерватизъм.</p>	<p>2 ч. л. + 2 ч. упр.</p>
4.	<p>Идеологическите принципи на ранния комунизъм и утопичния социализъм.</p> <p>Френската революция и генезисът на утопичния комунизъм – идеите на Бабоф, Бланки и Буонароти. Ключова ценност – равенството като еднаквост. Промяна чрез революция.</p> <p>Просветителските идеали и идеите на утопичните социалисти – Сен Симон, Шарл Фурие, Робърт Оуен. Прогресът на индустриалното общество; рационалната организация на обществото, ролята на научния и просветен елит. Ключова ценност – социалната справедливост. Идеята за еволюционната просветена промяна.</p> <p>Разлика „комунизъм” – „социализъм”</p>	<p>2 ч. л. + 2 ч. упр.</p>
5.	<p>Моралната срещу държавната регулация – идеите на анархизма. Западен и руски анархизъм.</p> <p>Противоречието между икономическата регулация и политическите режими в Европа – предпоставка за политически радикализъм.</p> <p>Идеите на западния анархизъм /Уилям Годуин, Жан Пиер Прудон/ - защо държавата е зло, а собствеността кражба. «Анархията е деструкция» - какво значи деструкция. Идеята за свободата и ценността на индивида. Визията на Прудон за самоуправлението. Анархолиберализъм.</p> <p>Комуналният руски анархизъм – Кропоткин и Бакунин. Идеята за добрия обществен по природа човек, социалната солидарност и справедливост /Кропоткин/. Комуитарната свобода. Съвместими ли са конспиративното насилие /Бакунин/ и идеята за свободата?</p>	<p>2 ч. л. + 2 ч. упр.</p>
6.	<p>Марксовата алтернатива на съществуващия социален ред – марксизмът като идеология и утопия.</p> <p>Социални и културни предпоставки за възникването на марксизма – появата на индустриалния пролетариат, на кризите на свръхпроизводство; ефектът на Просвещението; Дарвиновият детерминизъм; наследството на А.Смит и Д. Рикардо.</p> <p>Идеологическите принципи на Манифест на комунистическата партия – какво е капиталът и защо обобществяването на производството трябва да доведе до обществен характер на управлението; как се вижда пазара; как идеята за обществен човек по природа, води до налагане на нормите на регулация чрез публични институции и изчезване на частното пространство. Комуитарната идея за свободата. Как се постига «свободното общество» - идеята за диктатурата на пролетариата. Кой е субектът на промяната – как «научната идеология», властта на знанието, пролетариатът и «най-напредничавата част» от него – комунистическата партия» задават изначално неравенства в утопията за обществото на равенството.</p>	<p>2 ч. л. + 2 ч. упр.</p>

	При какви социални обстоятелства става популярен марксизмът и при какви губи влиянието си?	
7.	<p>Как марксизмът се превръща в „съветска власт” – прилики и разлики между идеологията на Маркс и Ленин.</p> <p>Как става възможна съветската власт - социални и културни предпоставки в Русия през 1917.</p> <p>Какви са предстоящите задачи на съветската власт: съветската власт като ускорена модернизация: какво означава фокусът върху отчетността и контрола, воденето на счетоводството; ролята на Тейлъризма; какво означава «да се учим да работим», как се организира индустриалното производство – вождът като диригент.</p> <p>Как и защо ускорената модернизация в аграрна Русия изисква тотална власт – на партия и „народен вожд”. «Масовизацията» на селяните и организираното насилие. Основни характеристики на тоталитарната държава. Пак за «комунизма» и «социализма» - защо съветската власт е комунистическа</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
8.	<p>Идеология и реалност на българския “реален социализъм”.</p> <p>Как да реконструираме българският «реален социализъм» – различните «пост фактум» подходи.</p> <p>Как наричаме режима в България от 1944 до 1989 г.</p> <p>Прилики и отлики със съветския модел. Патримониалната парамодерна власт. Регулативната мощ на идеологията - идеологическата конструкция на социалните йерархии в Народна Република България</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
9.	<p>Поява на национализма. Национализъм и патриотизъм. Национализмът днес.</p> <p>Възникването на националната държава и конструирането на нацията като „въобразена общност” /Б.Андерсън/. Нации и национализъм във виждането на Ърнест Гелнер. Има ли разлика между национализъм и патриотизъм. Новите посткомунистически национализми според Роджърс Брубейкър. Два типа конструиране на национална идентичност. Специфика на съвременния български национализъм.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
10.	<p>Националсоциалистическата идеология.</p> <p>Исторически предпоставки за възникването на националсоциализма. Как „масите” се превръщат в „народ”, криза и демокрация.</p> <p>Коя е основната задача на немския райх – борбата със сифилиса и идеята за чистата кръв. Социалният дарвинизъм – как се извежда идеята за чистата раса и господството на висшата раса – за расизма, свързващ мишките и хората.</p> <p>Защо и как расизмът се превръща в тоталитаризъм, диктатът над всекидневието.</p> <p>Нацизъм и скинхедс – кога става възможно възраждането на тази идеология. Има ли „родни скинхедс”?</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
11.	<p>Идеологията на италианския фашизъм.</p> <p>Предпоставки за появата на италианския фашизъм – слаба демокрация, разочарование от войната, масовизация чрез декласация</p> <p>Основни характеристики на италианския фашизъм – идеята за силната държава и народния водач; войната като начин на съществуване и героическият морал; как държавата контролира бизнеса – италианският корпоративизъм</p> <p>Италианският фашизъм тоталитарен ли е или авторитарен?</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.
12.	<p>Държавното регулиране на икономиката /Кейнс/ и моделът на социално ориентираната държава .</p> <p>Световната депресия и кризата на либералния модел; защо минималната държава трябва да отстъпи на известна намеса на държавата в икономиката.</p> <p>Мултипликаторът на Кейнс и ефектът на снежната топка. Защо този модел се налага след Втората световна война.</p> <p>Основни характеристики на социалната държава, институционализацията на социалния конфликт. Минуси и плюсове на социалната държава.</p>	2 ч. л. + 2 ч. упр.

13.	„Ляво” и „дясно” и индикатори за тях в международните социологически изследвания. Тази тема е обобщение на разгледаните дотук идеологии и опит за систематизиране на основните характеристики на „лявото” и „дясното”. Представят се индикатори за „ляво” и „дясно”, така както са разработени в международни сравнителни социологически изследвания като Европейско изследване на ценностите и Европейско социално изследване.	2 ч. л. + 2 ч. упр.
14.	„Зелените”. Идеологията като life style. Представя се възникването на екологичната идеология и движенията на „зелените”. Дебатите за климатичните промени, за устойчивото развитие и за природосъобразен начин на живот. Обсъжда се въпросът за все по-голямата значимост на стила на живот за груповото самоопределяне и идеология.	2 ч. л. + 2 ч. упр.
15.	Съвременното общество – дали е отвъд идеологиите като „големи разкази”, дали се рециклират стари идеи или възникват нови? Плюсове и минуси на популизма. Предизвикателствата пред демокрацията в съвременния свят. Анализира се съвременната ситуация и постмодерната теза за изчезването на „големите наративи” – големите идеологии /Лиотар/ и появата на отделни идеи като рециклираин /Бодрийар/. Дебатира се дали това наистина е така. Разглежда се популизмът като прагматична политика отвъд идеологиите и неговите плюсове и минуси. Разглеждат се перспективите пред съвременната демокрация – пряка, представителна, делиберативна.	2 ч. л. + 2 ч. упр.

Конспект за изпит

№	Въпрос
1	Кога се появяват идеологиите. Определения на модерна идеология – Маркс, Манхайм, Рикьор. Идеология и утопия.
2	Икономически и политически либерализъм – основни институции и ценности. Представата за свободата и справедливостта.
3	Консерватизмът.
4.	Идеологическите принципи на ранния комунизъм и утопичния социализъм.
5.	Моралната срещу държавната регулация – идеите на анархизма. Западен и руски анархизъм.
6.	Марксовата алтернатива на съществуващия социален ред – марксизмът като идеология и утопия.
7.	Как марксизмът се превръща в „светска власт” – прилики и разлики между идеологията на Маркс и Ленин
8.	Идеология и реалност на българския “реален социализъм”
9.	Поява на национализма. Национализъм и патриотизъм. Национализмът днес.
10.	Националсоциалистическата идеология.
11.	Идеологията на италианския фашизъм.
12.	Държавното регулиране на икономиката /Кейнс/ и моделът на социално ориентираната държава .
13.	„Ляво” и „дясно” и индикатори за тях в международните социологически изследвания
14.	„Зелените”. Идеологията като лайф стайл.
15.	Съвременното общество – дали е отвъд идеологиите като „големи разкази”, дали се рециклират стари идеи или възникват нови? Плюсове и минуси на популизма. Предизвикателствата пред демокрацията в съвременния свят.

Библиография

- Андерсън, Б. 1998. *Въобразените общности*, София, Критика и хуманизъм
 Антология „Класици на анархизма”, 2005. София, ИК Кванти
 Арент Х. 1993. *Тоталитаризмът*, София, Панорама
 Барбър, Б. 2001. *Джихад и Мак-свят*, София, Критика и хуманизъм
 Боббио Н. 2001. *Дясно и ляво*. София, ЛИК
 Брубейкър, Р. 2004. *Национализмът в нови рамки*. София, Критика и хуманизъм; гл. 1
 Гелнър, Ъ. 1999. *Нации и национализъм*. София, Панорама.

- Георгиева, В. 2012. Идеология и консумация: субкултурните стиллове на пазара на идентичности. В *Нова културна геометрия* /съст. Дичев И. и Ю. Роне/, София, Изток/Запад
- Гор, А. 2008. *Неудобната истина*. София, Младинска книга
- Дичев И. и О. Спасов /съст./ 2009. *Новите млади и новите медии*. София, ИОО
- Еко. У. 1999. „Вечният фашизъм”, в *Пет морални есета*, София, ЛИК
- Знеполски, Б., 2006. „Понятието идеология и неговите наследници”
<http://www.litclub.bg/library/fil/znepolski/ideology.htm>
- Кабакчиева, П. 2009. Комунистическа идеология, социална структура и социални неравенства в България. В *История на Народна република България* /съст. Ивайло Знеполски/, София, СИЕЛА
- Кабакчиева, П. 2001. Гражданското общество срещу държавата, С. ЛИК, гл. 2 – 2.3 и 2.4
- Кабакчиева, П. 1992. гл. Идеологията, в *Социология за 11 клас*, София, Просвета
- Ленин, В. И. 1977. *Предстоящите задачи на съветската власт*. Избрани произведения в 5 тома, т. 4., София, Партиздат
- Лукач, Дж. 2005. *Демокрация и популизъм*, София, Обсидиан
- Малинов, Св. (съст.). 1999. *Консерватизмът*. Т. 1. София, Център за социални практики
- Манхайм, К. «Идеология и утопия», В *Критика и хуманизъм*, бр. 2, 1992 г.
- Маркс, К., Енгелс, Фр., 1999 «*Манифест на комунистическата партия*», София, ГалИко
- Муде, К. „Популистският Zeitgeist”, сп. „Политически изследвания”, 2007, бр. 2
- Попов, Ст. „Популистката ситуация”, сп. Политики, бр. 3, 2006 г.
- Рикъор, П. Лекции за идеологията и утопията. В *Критика и хуманизъм*, бр. 2, 1991
- Фотев, Г. /съст./ 2009. *Европейските ценности в днешното българско общество*, София, Издателство „Св. Кл. Охридски”
- Хайек, Фр. 1996. „Принципи на либералния обществен ред”; Във „Философиите на капитализма. Антология”. София, Изд. Перо
- Хелд, Д. 2004. *Демокрацията и глобалния ред*, София, Критика и хуманизъм
- Шацки, Й. 1998. *Либерализъм след комунизма*, София, ГалИко

Дата: 03.03.2016 г.

Съставил: проф. П. Кабакчиева